

УДК 378.147:811.111(07)

ДИСКУСІЯ ЯК ОДИН ІЗ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ САМОСТІЙНІЙ РОБОТІ СТУДЕНТІВ

Тамаркіна О.Л., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри іноземних мов

Сумський національний аграрний університет

У статті автором розглядається питання щодо методів і форм навчання самостійності студентів. Одним із методів є дискусія, що стимулює ініціативність студентів та розвиток їхнього рефлексивного мислення. Дискусія виступає своєрідним орієнтиром для подальшої самостійної роботи студентів. Вона є не тільки засобом активізації пізнавальної самостійності студентів, але й дає змогу творчо застосовувати отримані знання. Форми навчання створюють умови для активізації самостійності студента в навчальній діяльності

Ключові слова: дискусія, самостійна робота, «навчальний портфель», портфоліо, форми навчання, навчальна діяльність.

В статті автором розглядається питання щодо методів і форм навчання самостійності студентів. Одним із методів є дискусія, яка стимулює ініціативність студентів і розвиток їхнього рефлексивного мислення. Дискусія виступає своєрідним орієнтиром для подальшої самостійної роботи студентів. Вона є не тільки засобом активізації пізнавальної самостійності студентів, але й дає змогу творчо застосовувати отримані знання. Форми навчання створюють умови для активізації самостійності студентів в процесі навчальної діяльності.

Ключевые слова: дискусия, самостоятельная работа, «учебный портфель», портфолио, формы обучения, учебная деятельность.

Tamarkina O.L. DISCUSSION AS ONE OF THE METHODS OF TRAINING SELF EDUCATIONAL ACTIVITY BY STUDENTS

In the article the question as for the methods and forms of self-studying are considered. One of the methods is discussion which stimulates students' initiative and development of their reflexive thinking. Discussion serves as a kind of benchmark for the subsequent independent work of students. It is not only a means of activating cognitive independence of students, but also allows creatively apply the knowledge gained. Forms of studying make conditions for the intensification of student autonomy in educational activities.

Key words: discussion, self-educational activity, "educational schoolbag", portfolio, forms of studying, educational activity.

Постановка проблеми. Нині в дидактиці чітко визначається цілісний підхід до характеристики суті методів.

Аналіз науково-педагогічної літератури показав, що пояснювально-ілюстративний і репродуктивний методи, монологічний і показовий (які виділяються в системі проблемного навчання) гарантують засвоєння студентами знань, формування навичок і вмінь, основних розумових операцій, але не сприяють розвитку творчих здібностей, не дають змоги планомірно та цілеспрямовано активувати особистість. Над цією проблемою працювали такі видатні науковці, як В. Андреев, В. Буряк, І. Лернер, М. Кларін, Н. Дмитренко, І. Петренко, М. Сидоров, В. Скаткін та ін.

Постановка завдання. Одним із найважливіших методів освітньої діяльності, що стимулюють ініціативність студентів та розвиток їхнього рефлексивного мислення, визнається дискусія.

Виклад основного матеріалу. Взаємодія в навчальній дискусії будується на

самостійно спрямованій самоорганізації учасників, тобто зверненні студентів один до одного, до викладача з метою поглибленого та різнобічного обговорення проблеми. Спілкування під час дискусії спонукає студентів шукати різні способи для вираження своєї думки, підвищує сприйняття до нової інформації, нової точки зору. Ці особистісно розвивальні результати дискусії безпосередньо реалізуються на обговоренні матеріалу у групах.

Дискусія виступає своєрідним орієнтиром для подальшої самостійної роботи студентів. Вона є не тільки засобом активізації пізнавальної самостійності студентів, але й дає змогу творчо застосовувати отримані знання. Взаємодія в навчальній дискусії будується на змістовно-спрямованій самоорганізації учасників.

Ефективним методом розвитку самостійності є метод, що ґрунтується на автентичній оцінці, – «навчальний портфель» (портфоліо). Рефлексивна самооцінка розглядається як один із найважливіших

показників навчальної компетенції й автономності студента в навчальній діяльності. Таблиця 1 розкриває сутність цього методу роботи.

Студент за власним вибором або за завданням викладача обирає певні види діяльності, виконані ним на занятті самостійно або поза аудиторією (проекти, групові проекти, реферати, доповіді, контрольні роботи, тести тощо); до «портфелю» можуть увійти щоденники спостережень, анкети, результати їх оброблення; графіки, діаграми, схеми, таблиці, аудіо- та відеоматеріали.

Необхідним елементом «портфелю» є коментарі студента. Він пояснює причину вибору тієї чи іншої роботи, оцінює свої успішні й неуспішні результати, висловлює згоду/незгоду з оцінкою викладача й уточнює, які висновки він може зробити за результатами цієї роботи.

Таблиця 1
Визначення методу автентичної оцінки
– «навчального портфелю»

№	Автор	Визначення
1	Т. Галактіонова	Набір робіт студента, який пов'язує окремі аспекти їх діяльності в повнішу картину; спланований раніше індивідуальний добір досягнень того, хто навчається.
2	Н. Коряковцева	Пакет робочих матеріалів, які надають той чи інший досвід навчальної діяльності того, хто навчається.
3	В. Кларін	Посібник для самостійної роботи того, хто навчається, інноваційного типу – особистісно орієнтованого, персоналізованого, спрямованого на створення особистого навчального результату, який забезпечує активізацію того, хто навчається.

«Портфель» має демонструвати вміння студента вирішувати проблемні завдання, комунікативні вміння, а також його здатність до подальшого просування в цій сфері діяльності та усвідомлення способів просування.

По завершенню певного часу або певного обсягу робіт за цим розділом програми чи проекту студент виставляє свій «портфель» на презентацію в групі чи на конференції.

Студент може відобразити в пакеті індивідуальних матеріалів усі компоненти своєї навчальної діяльності. Залежно від того, з якою метою збирається портфоліо та в чому полягають особливості його змісту, дослідник М. Остренко виділяє такі види портфоліо:

а) портфоліо – власність (збирається для себе);

б) портфоліо – звіт (збирається для викладача).

За змістом можна виділити такі види портфоліо:

а) портфоліо досягнень включає в себе результати роботи студента з конкретного блоку навчального матеріалу, оформлені всіма можливими способами;

б) рефлексивне портфоліо включає в себе матеріали з оцінки/самооцінки досягнення цілей, особливостей ходу і якості результатів своєї роботи, згідно з аналізом особливостей роботи з різноманітними джерелами інформації, відчуттів, роздумів, вражень тощо. Зміст портфоліо може бути пов'язаний із роботою студента з конкретної проблеми;

в) проблемно-орієнтоване портфоліо включає всі матеріали, які відображають цілі, процес та результат вирішення якої-небудь конкретної проблеми;

г) портфоліо для розвитку навичок вищого мислення включає матеріали, які відображають процес навчання студента роботі на рівні аналізу – синтезу – оцінювання;

г) тематичне портфоліо включає матеріали, які відображають роботу учня в рамках тієї чи іншої теми чи модуля.

Мовний «портфель» (МП) відповідає всім зазначеним вище умовам.

Як інструмент самооцінки досягнень студентів, інструмент зворотного зв'язку мовний портфель сприяє актуалізації реальної змістоутворювальної мотивації, пов'язаної з відображенням реальних результатів навчальної діяльності. Педагогічна функція мовного портфоліо полягає в розвитку у студента здатності до готовності до самостійного/автономного вивчення мови.

Установлено, що цей навчальний засіб сприяє: формуванню важливого показника продуктивної навчальної діяльності; накопиченню ефективного досвіду та його проєкцію на нові ситуації; самовизначенню особистості в ході навчання; підвищенню самооцінки, усвідомленню себе суб'єктом цього процесу, самореалізації особистості; внесенню до навчального процесу особливої системи взаємодії викладача і студента, де відповідальність за вирішення задач навчальної діяльності розподіляється між обома суб'єктами.

Розкриваючи визначені функції, М. Кларін підкреслює, що мовний «портфель» (МП) є засобом навчання, яке забезпечує цілеспрямований розвиток автономності студента в навчальній діяльності, сприяє усвідомленню ним особистої відповідальності за результати навчання, зростання мотивації в навчанні, розширенню меж навчального процесу. Особливе педагогічне значення МП, на думку вченого, полягає в тому, що воно спрямоване на актуалізацію самостійної навчальної діяльності, власне ініціювання навчальної діяльності, створення індивідуального стилю навчання [3].

Ефективність зазначених методів безпосередньо пов'язана з формами їх застосування у процесі навчальної діяльності.

У науковій літературі широко представлено арсенал форм навчання, застосування яких найбільше відповідає цілям дослідження.

Серед усієї різноманітності форм роботи на заняттях подані є найактуальнішими для дослідження, бо вони створюють умови для активізації самостійності студента в навчальній діяльності.

Колективна робота на занятті – форма спільної роботи навчальної діяльності, за якої самі студенти є активними учасниками вирішення загальної пізнавальної задачі під керівництвом викладача. Н. Дмитренко виділяє основні ознаки колективної роботи: наявність у всіх учасників загальної мети, розподілення праці, функцій та обов'язків, співпраці та взаємодопомоги; взаємоконтроль та контроль [2, с. 93].

До колективних форм належать: планування навчальної діяльності, спільний пошук при вирішенні проблемних ситуацій і задач, диспут, дискусія, коментування студентами усних відповідей та рецензування письмових робіт своїх однокласників із подальшим обговоренням, взаємонавчання, взаємоконтроль, колективний аналіз аудиторного заняття; інша класифікація колективних форм навчання передбачає групову форму, яка використовується в організації практичних, лабораторних робіт і позанавчальної пізнавальної діяльності [2].

Колективна (у складі малої групи) форма виконання навчального завдання, яке визначає навчальну діяльність і наявність зони невизначеності всередині навчального завдання, є одним із параметрів навчальної ситуації, яка сприяє формуванню суб'єкта навчальної діяльності. Наявність зони невизначеності в навчальному завданні дає змогу виробити кілька альтернативних способів досягнення навчальної мети, а також провести оцінку вироблених альтернатив. Колективна форма виконання на-

вчального завдання, при якому студенти у складі малої групи мають загальну мету та взаємозалежність, із необхідністю зумовлює ряд ділових комунікацій із приводу умов, програми виконання навчальної діяльності, а також критеріїв її здійснення. Суб'єктом навчальної діяльності студент стає лише за наявності досвіду спільної роботи над навчальним завданням, в якому є проблемна ситуація, що вимагає колективного пошуку необхідної інформації, якої бракує. Потенціал розвитку закладено в групових формах навчання. Дослідник І. Лернер групу розуміє як певну кількість студентів, тимчасово об'єднаних викладачем або за власної ініціативи з метою виконання навчального завдання та які мають загальну мету та функціональну структуру. Оскільки на занятті з іноземної мови групи створюються для виконання мовних завдань, їх називають мовними групами [4].

Говорячи про ефективність групових форм, які за своєю значимістю й дидактичною цінністю ототожнюються з активними методами навчання, Г. Трофимова пропонує основні форми організації діяльності студентів на занятті у вигляді схеми [6].

До групової роботи, на думку дослідників-дидактів, належать змагання між групами, диспути, тематичні вечори, гуртки, спільне виконання домашніх завдань. Групова навчальна робота поділяється на однорідну та єдину, коли окремі групи виконують одне й те саме завдання з подальшим обговоренням результатів усіма учасниками навчального процесу. Навчальна діяльність відбувається у груповій формі лише за наявності в учнів загальної, а не ряду однакових цілей, при розподіленні навчальної роботи на основі складної кооперації, а також обміну результатами діяльності, відношеннями відповідальної залежності між студентами, поєднання контролю з боку викладача із взаємоконтролем.

Правильно організована групова робота, на думку В. Якуніна, не відкидає, а навпаки, передбачає керівну роль педагога. За такої роботи взаємодія педагога й учнів набуває характеру більш складних суб'єкт-суб'єкт-об'єктних взаємовідносин. Педагог впливає на всю групу як на узагальнений суб'єкт навчання, в той час як навчання окремих членів групи відбувається іншими студентами.

Групові форми організації навчальної діяльності спрямовані на розвиток активності студента, надання можливостей розкрити свій потенціал, проявити відповідальність і творчість.

Групова форма навчання – форма навчальної діяльності студентів на занятті, що

характеризується розбиттям їх на групи. Обговорюючи групову форму навчання, не можна не згадати інші форми навчання, які застосовуються під час аудиторного заняття. Цілісну систему навчальної діяльності студентів становлять фронтальна, індивідуальна та групова діяльність. Ними просякнутий увесь навчальний процес.

Організація мовної групи враховує рівень навченості, навчальні інтереси, позанавчальні інтереси й заняття, власний досвід, комунікабельність, кількість виборів, уміння виконувати відповідні завдання, емоційність і максимально збільшує час говоріння студентів (чим більше група, тим більше говорять студенти на задану тему). Також таку роботу називають діалог-зв'язка. Г. Трофимова стверджує, що кожен студент, по черзі працюючи з іншим, є тим, кого навчають, і навпаки. Робота відбувається під безпосереднім контролем професійного педагога [6].

Великим потенціалом у плані розвитку якостей студентів є така форма, як пари змінного складу (ПЗС). Технологія проведення занять із використанням пар змінного складу описана В. Андреевим, І. Петренком, М. Сидоровим. На думку дослідників, пари змінного складу, які інколи називають динамічними діадами, володіють не лише великим дидактичним, але й креативним потенціалом. Г. Трофимова бачить значно більше можливостей навчання в парах змінного складу, оскільки під час роботи групова діяльність зводиться не лише до трьох основних видів: взаємоперевірки й корекції індивідуально виконаних завдань, але й до спільної роботи над новим матеріалом та взаємонавчання [6].

К. Карпова подає популярну форму організації групи на мовних заняттях – роботу у тріадах. Вона зберігає можливості діади й пари змінного складу, але присутність ще одного учасника створює іншу якість рефлексивності.

Положення посередника створює умови для активності у процесі спілкування. Така форма організації навчальної діяльності дає викладачу змогу оперативно керувати структурою взаємодії, включати до неї всіх студентів, забезпечувати їх рівну та високу пізнавальну активність, а також швидше

здійснювати зворотній зв'язок щодо контролю та корекції їх дій.

Групові й колективні форми навчання належать до продуктивних та ефективних, а індивідуально-фронтальні – до інформаційних та менш ефективних, однак лише тільки за умови вдалого поєднання різних форм організації навчальної діяльності можуть бути отримані позитивні результати. Групова діяльність на занятті має доповнюватися фронтальною й індивідуальною.

Індивідуально-фронтальна форма організації навчально-процесу проходить через організацію спільної навчальної діяльності, мета якої усвідомлюється всіма учасниками навчального процесу як єдина, яка потребує об'єднання зусиль усієї групи і передбачає деякий розподіл праці у процесі діяльності на основі складної кооперації.

Висновки. Таким чином, сучасні дослідники вбачають великий потенціал під час вирішення дидактичних задач, порівняно з механічними, візуальними й аудіальними засобами, у мультимедійних засобах, які можуть репродукувати не тільки вербальні дії викладача, але й усе різноманіття природних об'єктів. Проектування, створення та впровадження дидактичних засобів реалізується з урахуванням загальних законів дидактики, рівня підготовки студентів до сприйняття навчальної інформації та специфіки діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Буряк В.К. Розвивальне навчання: теоретико-методологічний аспект: монографія. К.: Фенікс. 2010. 304 с.
2. Дмитренко Н.А. Различия в усвоении студентами иностранного языка в условиях индивидуальной и групповой формы обучения: дис. ... канд. пед. наук. Л.: ЛГУ. 1987. 287 с.
3. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике. М.: Эксперимент. 1998. 180 с.
4. Лернер И.Я. Учебный предмет, тема, урок. М.: Педагогика. 1988. 80 с.
5. Остренко М. Технология «Учебный портфель» в образовательном процессе. Развитие критического мышления через чтение и письмо. Часть III. URL: <http://lib.1september.ru/2003/16/1.htm>.
6. Трофимова Г.С. Организация самостоятельной работы студентов: науч-метод. Пособие. Ижевск: Купол, 2002. 90 с.
7. Ягунов В.В. Педагогика: Навчальний посібник. К.: Либідь. 2002. 560 с.